

Sprawozdanie
Rady Ministrów z realizacji
ustawy z dnia 4 lutego 2011 r.
o opiece nad dziećmi w wieku
do lat 3 w 2023 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Charakterystyka systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3	3
2.1 Formy opieki nad małymi dziećmi	3
2.2 Żłobek	4
2.3 Klub dziecięcy.....	5
2.4 Dzienny opiekun	5
2.5 Niania	6
2.6 Nadzór i odpowiedzialność za realizację zadań wynikających z ustawy	7
3. Kadra w instytucjach opieki nad dziećmi (żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie).....	8
3.1 Kwalifikacje kadry	8
3.2 Szkolenie osób sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3.....	10
4. Zmiany prawne	11
5. Zmiany dotyczące programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022–2029.....	13
6. Realizacja ustawy.....	14
6.1 Żłobki	20
6.2 Kluby dziecięce.....	21
6.3 Dzienni opiekunowie	23
6.4 Nianie	23
7. Opłaty i wydatki na realizację zadań wynikających z ustawy	23
8. Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat „Aktywny Maluch” 2022–2029	24
8.1 Działania na rzecz zwiększenia liczby miejsc opieki finansowane z innych źródeł niż Program „Aktywny Maluch” 2022–2029	28
9. Podsumowanie	28
10. Spis tabel i wykresów	32

1. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2024 r. poz. 338 oraz z 2024 r. poz. 743 i 858), zwanej dalej „ustawą”, Rada Ministrów jest zobowiązana do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi, w terminie do dnia 30 września, sprawozdania z realizacji ustawy.

Przedkładane sprawozdanie z realizacji ustawy jest oceną efektów jej obowiązywania w 2023 r.

Biorąc pod uwagę, że rodzice jako jedną z barier w posiadaniu dzieci wskazują brak możliwości łączenia życia zawodowego i rodzinnego, rząd jako jeden z priorytetów polityki rodzinnej przyjął rozwój instytucji opieki nad dziećmi najmłodszymi – żłobków, klubów dziecięcych, dziennych opiekunów pod względem ich dostępności terytorialnej i finansowej.

W 2023 r. weszły w życie zmiany prawne, które miały na celu dalsze doskonalenie systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, które szczegółowo zostaną omówione w dalszej części dokumentu.

2. Charakterystyka systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3

2.1 Formy opieki nad małymi dziećmi

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna lub nianię.

Każda z ww. form opieki ma swoją specyfikę i odpowiada na inne zapotrzebowanie rodziców. Opieka nad dzieckiem w formach określonych w ustawie może być sprawowana do zakończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia lub w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym do ukończenia przez dziecko 4. roku życia.

W ramach opieki realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Prowadzenie żłobka lub klubu dziecięcego jest działalnością regulowaną w rozumieniu ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2024 r. poz. 236 i 1222) i wymaga wpisu do prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta rejestru żłobków i klubów dziecięcych. Wpisu wymaga również prowadzenie opieki przez dziennego opiekuna – do wykazu dziennych opiekunów.

Do rejestru żłobków i klubów dziecięcych mogą zostać wpisane tylko te żłobki i kluby dziecięce, które spełniają standardy określone w ustawie i rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzony żłobek lub klub dziecięcy (Dz. U. z 2019 r.

poz. 72). Podobnie do wykazu dziennych opiekunów mogą zostać wpisane jedynie osoby spełniające wymogi ustawy.

2.2 Żłobek

Opieka w żłobku jest sprawowana nad dziećmi w wieku od ukończenia 20. tygodnia życia do końca roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia lub w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym – 4. rok życia. Opieka żłobka obejmuje do 10 godzin dziennie względem każdego dziecka (w szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar ten może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony za dodatkową opłatą).

Żłobki mogą tworzyć jednostki samorządu terytorialnego, zwane dalej zamiennie: „jst” (gminy, powiaty, województwa), instytucje publiczne, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. W żłobku zapewnia się dziecku opiekę w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych. Do zadań żłobka należy także zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej przez prowadzenie zajęć zabawowych z elementami edukacji, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka, oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Żłobek zapewnia przebywającym w nim dzieciom wyżywienie zgodne z wymaganiami dla danej grupy wiekowej wynikającymi z aktualnych norm żywienia dla populacji polskiej, opracowywanych przez Instytut Żywności i Żywienia im. prof. dr med. Aleksandra Szczygła w Warszawie (od 1 dnia lutego 2020 r. w strukturach Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny).

W żłobku jeden opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne, dziecko wymagające szczególnej opieki lub dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia – maksymalnie nad pięciorgiem dzieci.

Ponadto w żłobku, do którego uczęszcza więcej niż dwadzieścioro dzieci, zatrudnia się przynajmniej jedną pielęgniarkę lub położną. W lokalu, w którym tworzony i prowadzony jest żłobek, wymagane jest jedno pomieszczenie przeznaczone na pobyt dzieci, przy czym należy zapewnić dzieciom miejsce do odpoczynku. Powierzchnia pomieszczenia przeznaczonego na zbiorowy pobyt od 3 do 5 dzieci wynosi co najmniej 16 m². W przypadku liczby dzieci większej niż 5 powierzchnia pomieszczenia ulega odpowiedniemu zwiększeniu na każde kolejne dziecko, z tym że o co najmniej 2 m², jeżeli czas pobytu dziecka nie przekracza 5 godzin dziennie i co najmniej 2,5 m², jeżeli czas pobytu dziecka przekracza 5 godzin dziennie.

2.3 Klub dziecięcy

Opieka w klubie dziecięcym jest sprawowana nad dziećmi w wieku od ukończenia 1. roku życia do końca roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia, a w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym – 4. rok życia.

Kluby dziecięce mogą tworzyć i prowadzić jednostki samorządu terytorialnego, instytucje publiczne, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

W klubie dziecięcym, podobnie jak w żłobku, opiekę zapewnia się dziecku w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych, w wymiarze do 10 godzin dziennie względem każdego dziecka (w szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar ten może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony za dodatkową opłatą).

Do zadań klubu dziecięcego należy także zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, przez prowadzenie zajęć zabawowych z elementami edukacji, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka, oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Podobnie jak żłobek klub dziecięcy zapewnia przebywającym w nim dzieciom wyżywienie zgodne z wymaganiami dla danej grupy wiekowej wynikającymi z aktualnych norm żywienia dla populacji polskiej, opracowywanych przez Instytut Żywności i Żywienia im. prof. dr med. Aleksandra Szczygła w Warszawie (od 1 dnia lutego 2020 r. w strukturach Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny).

W klubie dziecięcym jeden opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne lub dziecko wymagające szczególnej opieki, maksymalnie nad pięciorgiem dzieci.

Warunki lokalowe dla klubów dziecięcych są analogiczne z wymogami dla żłobków, przy czym kluby dziecięce są instytucjami mniejszymi i bardziej kameralnymi niż żłobki – mogą mieć nie więcej niż 30 miejsc.

2.4 Dzienny opiekun

Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20. tygodnia życia do końca roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia (4. rok życia w sytuacji analogicznej jak w przypadku pobytu w żłobku i klubie dziecięcym), zatrudniana przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa), instytucje publiczne, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o pracę albo umowy o świadczenie

usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia.

Umowa o świadczenie usług zawierana z dziennym opiekunem określa warunki wykonywania pracy przez dziennego opiekuna, w tym m.in.: strony umowy, cel i przedmiot umowy, czas i miejsce sprawowania opieki, liczbę dzieci powierzonych opiece, obowiązki dziennego opiekuna, wysokość wynagrodzenia oraz sposób i termin jego wypłaty, czas, na jaki umowa została zawarta, warunki i sposób zmiany, a także rozwiązania umowy oraz warunki czasowego niesprawowania opieki, w szczególności związanego z wypoczynkiem dziennego opiekuna.

Dzienny opiekun może sprawować opiekę nad dziećmi także w ramach własnej działalności gospodarczej.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę w domu lub mieszkaniu spełniającym warunki zapewniające bezpieczną opiekę nad dziećmi. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna.

Dzienny opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci.

Możliwe jest zwiększenie liczby dzieci powierzonych opiece dziennego opiekuna (do ośmiorga dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki – do pięciorga dzieci), przy spełnieniu łącznie dwóch warunków – zgody wszystkich rodziców oraz zapewnienia dziennemu opiekunowi pomocy rodzica.

Przy określaniu liczby dzieci, nad którymi opiekę może sprawować dzienny opiekun, należy również brać pod uwagę możliwości lokalowe.

Zorganizowanie opieki sprawowanej przez dziennego opiekuna nie wymaga tak dużych nakładów finansowych, jak np. w przypadku utworzenia żłobka, czy klubu dziecięcego. Opieka jest sprawowana w warunkach domowych, a czas sprawowania opieki przez dziennego opiekuna jest efektywniej dopasowany do czasu pracy rodziców.

Dzienny opiekun jest formą opieki przeznaczoną dla małej liczby dzieci. Daje możliwość zorganizowania instytucjonalnej opieki szczególnie w niewielkich gminach wiejskich, gdzie nie ma potrzeby otwierania żłobka bądź klubu dziecięcego ze względu na niewielką liczbę dzieci w wieku żłobkowym.

2.5 Niania

Niania jest formą opieki indywidualnej nad dziećmi w wieku od ukończenia 20. tygodnia życia do końca roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia (4. rok życia w sytuacji analogicznej jak w przypadku pobytu w żłobku, klubie dziecięcym, u dziennego opiekuna),

sprawowanej przez osobę zatrudnioną w tym celu przez rodziców dziecka, na podstawie umowy uaktywniającej.

Umowa jest zawierana w formie pisemnej i określa m.in.: strony umowy, jej cel i przedmiot, czas i miejsce sprawowania opieki, liczbę dzieci powierzonych opiece, obowiązki niani, wysokość wynagrodzenia oraz sposób i termin jego wypłaty, czas, na jaki umowa została zawarta, a także warunki, sposób zmiany oraz rozwiązania umowy.

W przypadku spełnienia określonych niżej warunków, za nianię opłacane są z budżetu państwa przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) składki na ubezpieczenia społeczne (ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe) oraz ubezpieczenie zdrowotne od podstawy stanowiącej kwotę nie wyższą niż połowa wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę ustalonego zgodnie z przepisami o minimalnym wynagrodzeniu za pracę. Od nadwyżki nad kwotę 50% minimalnego wynagrodzenia składki za nianię opłaca rodzic.

Warunkiem skorzystania z tego rozwiązania jest praca zawodowa obojga rodziców dziecka (lub rodzica, w przypadku osoby samotnie wychowującej dziecko) oraz sprawowanie opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 (wyjątkowo – w przypadkach wskazanych w ustawie – do 4 lat). Jednocześnie konieczne jest zgłoszenie niani do ZUS w terminie 7 dni od dnia oznaczonego w umowie jako dzień rozpoczęcia wykonywania pracy.

Za pośrednictwem ZUS, w sposób wyżej określony, z budżetu państwa, opłacane są składki na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne za nianie zatrudniane także przez rodziców albo rodzica samotnie wychowującego dziecko, którzy świadczą usługi na podstawie umowy cywilnoprawnej stanowiącej tytuł do ubezpieczeń społecznych, prowadzą pozarolniczą działalność gospodarczą lub działalność rolniczą.

2.6 Nadzór i odpowiedzialność za realizację zadań wynikających z ustawy

Zadania z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 są zadaniem własnym gminy. Omawiana ustawa nakłada na gminę dwa rodzaje zadań własnych: obligatoryjne i fakultatywne (realizowane w takim zakresie, w jakim jest to możliwe ze względu na środki posiadane w budżecie oraz lokalne potrzeby).

Zadania obligatoryjne gminy w zakresie organizacji i funkcjonowania opieki nad małymi dziećmi obejmują:

- 1) nadzór nad żłobkami, klubami dziecięcymi oraz dziennymi opiekunami w zakresie warunków i jakości świadczonej opieki, a także zgodności danych zawartych odpowiednio w rejestrze lub wykazie ze stanem faktycznym oraz wywiązywanie się podmiotów prowadzących żłobki i kluby dziecięce oraz zatrudniających dziennych opiekunów z obowiązku sporządzania i przekazywania sprawozdań, a także wywiązywania się z obowiązku obniżenia opłaty rodzica za pobyt dziecka w żłobku,

- klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna w związku z otrzymaniem dofinansowania, o którym mowa w art. 64c ustawy;
- 2) wydawanie opinii potwierdzającej spełnienie wymagań sanitarno-lokalowych w przypadku klubów dziecięcych;
 - 3) udzielanie wyjaśnień oraz przekazywanie wytycznych w sprawie warunków sanitarno-lokalowych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzony żłobek lub klub dziecięcy;
 - 4) ustalanie przez radę gminy, w drodze uchwały, maksymalnej wysokości opłaty za pobyt dziecka w żłobku lub klubie dziecięcym utworzonym przez gminę albo u dziennego opiekuna zatrudnionego przez gminę oraz maksymalną wysokość opłaty za wyżywienie (odpowiednio, do zadań rady powiatu lub sejmiku województwa należy ustalanie w drodze uchwały maksymalnej wysokości opłaty za pobyt dziecka i jego wyżywienie w instytucjach opieki prowadzonych przez te jednostki);
 - 5) prowadzenie rejestru żłobków i klubów dziecięcych;
 - 6) prowadzenie wykazu podmiotów zatrudniających dziennych opiekunów oraz dziennych opiekunów przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta;
 - 7) realizację obowiązku sprawozdawczego.

Natomiast zadania fakultatywne gmin w zakresie opieki nad małymi dziećmi są następujące:

- 1) przeprowadzanie, przed dokonaniem wpisu do wykazu dziennych opiekunów oraz podmiotów zatrudniających dziennych opiekunów, wizytacji lokalu, w którym sprawowana będzie opieka przez dziennego opiekuna;
- 2) zlecenie organizacji opieki nad dziećmi;
- 3) określanie przez radę gminy, w drodze uchwały, warunków częściowego lub całkowitego zwolnienia od ponoszenia opłat;
- 4) podejmowanie przez radę gminy uchwały w sprawie wysokości i zasad ustalania oraz rozliczania dotacji celowej dla podmiotów prowadzących żłobek lub klub dziecięcy, lub zatrudniających dziennych opiekunów, na każde dziecko objęte opieką w żłobku, klubie dziecięcym lub przez dziennego opiekuna.

3. Kadra w instytucjach opieki nad dziećmi (żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie)

3.1 Kwalifikacje kadry

Osoby zatrudnione do wykonywania pracy lub świadczenia usług dla żłobka lub klubu dziecięcego, w tym personel pomocniczy, nie mogą figurować w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym, a także nie mogą być skazane prawomocnym wyrokiem za inne przestępstwo umyślne.

W przypadku żłobków i klubów dziecięcych niepublicznych kwestia kwalifikacji personelu pomocniczego pozostawiona jest swobodnej decyzji podmiotu prowadzącego żłobek lub klub dziecięcy. Natomiast pracownicy w żłobkach i klubach dziecięcych prowadzonych przez gminy mają status pracowników samorządowych.

W związku z powyższym w zakresie zatrudniania oraz minimalnych wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników zatrudnianych na stanowiskach pomocniczych i obsługi w tych placówkach mają zastosowanie stosowne przepisy dotyczące pracowników samorządowych. Wszystkie osoby zatrudnione w żłobku lub klubie dziecięcym na stanowiskach związanych z bezpośrednim sprawowaniem opieki nad dziećmi powinny posiadać kwalifikacje: pielęgniarki, położnej, opiekunki dziecięcej, nauczyciela wychowania przedszkolnego, nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej lub pedagoga opiekuńczo-wychowawczego, pedagoga społeczno-wychowawczego, pedagoga wczesnej edukacji, terapeuty pedagogicznego. Mogą to być również osoby, które ukończyły studia lub studia podyplomowe na kierunku lub specjalności: wczesne wspomaganie rozwoju, wspomaganie rozwoju dzieci w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w żłobkach i przedszkolach, edukacja prorozwojowa, pedagogika małego dziecka, psychologia dziecięca, psychologia wspierania rozwoju i kształcenia lub psychologia wychowawcza.

Opiekunem może być także osoba, która odbyła nie wcześniej niż 2 lata przed podjęciem zatrudnienia na tym stanowisku szkolenie z udzielania dziecku pierwszej pomocy oraz posiada co najmniej wykształcenie:

- 1) wyższe na dowolnym kierunku, którego program obejmuje zagadnienia związane z opieką nad małym dzieckiem lub jego rozwojem i odbyła 80-godzinne szkolenie w celu uaktualnienia i uzupełnienia wiedzy oraz umiejętności lub
- 2) średnie lub średnie branżowe oraz co najmniej roczne doświadczenie w pracy z dziećmi w wieku do lat 3 (przy czym jeśli osoba ta nie pracowała z dziećmi w wieku do lat 3 przez okres co najmniej 6 miesięcy bezpośrednio przed podjęciem zatrudnienia jako opiekun, zobowiązana jest w ciągu 6 miesięcy od rozpoczęcia pracy na stanowisku opiekuna odbyć 80-godzinne szkolenie w celu uaktualnienia i uzupełnienia wiedzy oraz umiejętności) lub przed zatrudnieniem jako opiekun w żłobku lub w klubie dziecięcym odbyła 280-godzinne szkolenie, z czego co najmniej 80 godzin w formie zajęć praktycznych, polegających na sprawowaniu opieki nad dzieckiem pod kierunkiem posiadającego stosowne kwalifikacje opiekuna.

Dyrektorem żłobka może być osoba, która posiada wykształcenie wyższe i co najmniej 3 lata doświadczenia w pracy z dziećmi albo co najmniej wykształcenie średnie lub średnie branżowe oraz 5 lat doświadczenia w pracy z dziećmi.

W żłobku, do którego uczęszcza więcej niż dwadzieścioro dzieci, zatrudnia się przynajmniej jedną pielęgniarkę lub położną.

Osobą kierującą pracą klubu dziecięcego może być osoba posiadająca kwalifikacje wymagane od opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym.

W przypadku dziennego opiekuna, osoba, która nie pracowała z dziećmi w wieku do lat 3 przez okres co najmniej 12 miesięcy bezpośrednio przed podjęciem zatrudnienia jako dzienny opiekun, obowiązana jest odbyć 160-godzinne szkolenie, a w przypadku gdy posiada kwalifikacje pielęgniarki, położnej, opiekunki dziecięcej, nauczyciela wychowania przedszkolnego, nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej lub pedagoga opiekuńczo-wychowawczego, pedagoga społeczno-wychowawczego, pedagoga wczesnej edukacji, terapeuty pedagogicznego lub ukończyła studia lub studia podyplomowe na kierunku lub specjalności: wczesne wspomaganie rozwoju, wspomaganie rozwoju dzieci w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w żłobkach i przedszkolach, edukacja prorozwojowa, pedagogika małego dziecka, psychologia dziecięca, psychologia wspierania rozwoju i kształcenia lub psychologia wychowawcza – 40-godzinne szkolenie uzupełniające, w tym z zakresu udzielania dziecku pierwszej pomocy.

Ponadto dyrektorem żłobka, osobą kierującą pracą klubu dziecięcego oraz osobą prowadzącą żłobek lub klub dziecięcy (w przypadku osób fizycznych), opiekunem, pielęgniarką, położną, wolontariuszem w żłobku lub klubie dziecięcym oraz dziennym opiekunem może być osoba, która:

- 1) daje rękojmię należytego sprawowania opieki nad dziećmi;
- 2) nie jest i nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie została jej zawieszona ani ograniczona;
- 3) wypełnia obowiązek alimentacyjny, w przypadku gdy taki obowiązek został nałożony na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd;
- 4) nie figuruje w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym;
- 5) nie została skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne.

3.2 Szkolenie osób sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3

Szkolenia kandydatów do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 przeprowadzane są przez różne instytucje szkoleniowe na podstawie programów szkoleń zatwierdzonych decyzją ministra właściwego do spraw rodziny. Programy szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna opracowywane są na podstawie zakresów programów szkoleń określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna (Dz. U. z 2020 r. poz. 1205 oraz z 2023 r. poz. 1998), które zawiera minimalne wymagania dotyczące tematyki poszczególnych rodzajów szkoleń.

W 2023 r. minister właściwy do spraw rodziny wydał 44 decyzje dotyczące ww. programów szkoleń, w tym 39 decyzje zatwierdzające programy szkoleń. Od wejścia w życie ustawy do końca 2023 r. zostało wydanych łącznie 470 decyzji zatwierdzających programy szkoleń. Do końca 2023 r. dla 42 decyzji wydanych w 2018 r. upłynął termin ważności.

4. Zmiany prawne

W 2023 r. weszły w życie zmiany legislacyjne mające na celu dalsze doskonalenie systemu opieki instytucjonalnej nad dziećmi w wieku do lat 3. Zmiany te w szczególności koncentrowały się wokół kwestii podnoszenia standardów opieki nad dziećmi oraz optymalizacji edukacji i przygotowania merytorycznego kadr opiekuńczych, tak aby jakość sprawowanej opieki była wysoka i dostosowana do potrzeb rozwojowych dzieci.

W ustawie wprowadzono art. 6c i 6d, które pozwoliły na określenie w drodze rozporządzenia fakultatywnych standardów opieki sprawowanej nad dziećmi w wieku do lat 3, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia dzieciom wysokiej jakości opieki dostosowanej do ich potrzeb rozwojowych¹⁾.

W rozporządzeniu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 19 września 2023 r. w sprawie standardów opieki sprawowanej nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. poz. 2121) (dalej jako „rozporządzenie o standardach opieki”) określono standardy dotyczące:

- 1) opieki nad dzieckiem;
- 2) bezpieczeństwa dzieci;
- 3) organizacji pracy, rozwoju i bezpieczeństwa personelu;
- 4) monitoringu i ewaluacji;
- 5) współpracy osób sprawujących opiekę z rodzicami.

Powyższe standardy składają się z bloków tematycznych, stanowiących szczegółowe ramy jakości opieki i edukacji. Tworzą one plan opiekuńczo-wychowawczo-edukacyjny dzięki któremu usługi opiekuńcze świadczone przez żłobki, kluby dziecięce i dziennych opiekunów będą ustandaryzowane i dostosowane do Zaleceń Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2019 r. w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (2019/C 189/02). Wydanie ww. rozporządzenia wynikało także z zapisów KPO i miało być realizacją kamienia milowego A57G pn. „Wdrożenie standardów jakości opieki nad dziećmi, w tym wytycznych edukacyjnych oraz standardów usług opiekuńczych dla dzieci do lat 3, zapewniających wysoką jakość, w tym edukacyjną i opiekuńczą”, w ramach reformy A4.2. na rzecz poprawy sytuacji rodziców na rynku pracy poprzez zwiększenie dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3.

Kolejną zmianą w ustawie jest wprowadzenie w art. 16 ustępów 4 i 5 oraz w art. 39 ustępów 2d i 2e. Powyższe przepisy wprowadzają dla opiekunów w żłobkach i klubach dziecięcych oraz dla dziennych opiekunów obowiązek systematycznej aktualizacji wiedzy i umiejętności w zakresie usług opieki i wczesnej edukacji dzieci w wieku do lat 3, metodyki i praktyki pracy z dziećmi, zrozumienia potrzeb dzieci, współpracy z rodzicami oraz dbania o własny dobrostan, w szczególności przez samokształcenie, udział w szkoleniach lub wsparcie ze strony podmiotu prowadzącego odpowiednio żłobek, klub dziecięcy lub podmiotu zatrudniającego dziennego

¹⁾ Stosowanie standardów opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 ma charakter fakultatywny do końca 2025 r. – od 1 stycznia 2026 r. będą one miały charakter obligatoryjny.

opiekuna. Szkolenia, o których mowa powyżej, nieodpłatnie zapewnia podmiot prowadzący żłobek lub klub dziecięcy, natomiast dziennym opiekunom zatrudnionym przez podmioty, o których mowa w art. 8 ust. 1, szkolenia nieodpłatnie zapewniają te podmioty.

Z dniem 10 października 2023 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 września 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna (Dz. U. poz. 1998), które rozszerza zakres merytoryczny programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna.

Rozporządzenie to określa bloki tematyczne szkoleń, dzięki którym możliwe jest nabycie kompetencji przez opiekunów, poszerzenie ich wiedzy w zakresie opieki nad dziećmi, zaspokajanie indywidualnych potrzeb dzieci, a w rezultacie podwyższanie standardów opieki. Zmiany w zakresie programów szkoleń dla opiekunów w żłobku, klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna związane są z koniecznością aktualizacji i dostosowania tematyki związanej z opieką nad dziećmi do obecnych potrzeb oraz Zaleceń Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2019 r. w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (2019/C 189/02) i rekomendacji Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych zawartych w ekspertyzie pn. „Rekomendacje dotyczące opracowania ram jakościowych i edukacyjnych, wytycznych i standardów usług opiekuńczych dla dzieci do lat trzech”.

Zmiany w zakresie programów szkoleń dla opiekunów w żłobku, klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna rozszerzają bloki tematyczne programów szkoleń o zagadnienia dotyczące:

- 1) opieki pielęgnacyjnej i zdrowotnej nad dziećmi prawidłowo i nieprawidłowo rozwijającymi się, a także nad dziećmi niepełnosprawnymi oraz wymagającymi szczególnej opieki, w tym elementy metod terapeutycznych mających na celu stymulowanie rozwoju dzieci ze specjalnymi potrzebami;
- 2) umiejętności pracy ze zróżnicowanymi językowo i kulturowo grupami dzieci:
 - pochodzących z rodzin należących do mniejszości narodowych lub etnicznych lub rodzin migrantów,
 - zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 - niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki;
- 3) umiejętności efektywnej komunikacji z rodzicami;
- 4) ochrony praw dziecka;
- 5) środowiska rodzinnego jako czynnik warunkujący rozwój dziecka.

Ze względu na konieczność zachowania wysokiej jakości szkoleń blok tematyczny dotyczący podstaw medycyny ratunkowej (udzielanie dziecku pierwszej pomocy) oraz praktyki zawodowe nie mogą odbywać się za pomocą środków porozumiewania się na odległość.

5. Zmiany dotyczące programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022–2029²⁾

Kolejną zmianą jest modyfikacja w art. 62 ustawy, który normuje realizację rządowych i resortowych programów rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W art. 62 ustawy dodano ust. 1a regulujący finansowanie rządowych programów rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Programy, o których mowa powyżej, mogą być dofinansowane z:

- dotacji budżetu państwa,
- środków Funduszu Pracy,
- środków europejskich, o których mowa w art. 5 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych³⁾ wraz ze współfinansowaniem krajowym z budżetu państwa, o którym mowa w art. 2 pkt 37 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (Dz. U. poz. 1079),
- środków europejskich, o których mowa w art. 5 ust. 3 pkt 5d ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.

W związku z dodaniem ust. 1a dostosowano brzmienie pozostałych ustępów art. 62.

Zakres normatywny art. 62 ustawy rozszerzono poprzez dodanie ust. 7a, który wskazuje organ właściwy do umarzania, odraczania terminów lub rozkładania na raty spłat należności pochodzących ze środków europejskich, którym jest wojewoda.

Dodano również ust. 7b zgodnie, z którym organem odwoławczym od decyzji wydanej przez wojewodę jest minister właściwy do spraw finansów publicznych.

Wprowadzono także ust. 8a, który reguluje zwrot środków pochodzących m.in. z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji oraz środków pochodzących z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności. Wyżej wymienione środki podlegają zwrotowi, wraz z odsetkami, w terminie i na zasadach określonych w art. 207 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.

Rozszerzono także katalog danych przekazywanych w sprawozdaniach z organizacji miejsc opieki o informację o wysokości wynagrodzeń w żłobku lub klubie dziecięcym osób zatrudnionych na stanowisku opiekuna lub sprawujących opiekę jako dzienny opiekun oraz o informację o kwalifikacjach osób zatrudnionych w żłobku lub klubie dziecięcym na stanowisku opiekuna lub sprawujących opiekę jako dzienny opiekun, przy czym po raz pierwszy dane te będą gromadzone w sprawozdaniu za 2024 r.

²⁾ W 2023 r. obowiązywała nazwa „MALUCH+”. Zmiana nazwy programu została wprowadzona zmianą programu ogłoszoną przez ministra właściwego ds. rodziny w dniu 25.04.2024 r.

³⁾ Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, 1273, 1407, 1429, 1641, 1693 i 1872 oraz z 2024 r. poz. 858 i 1089.

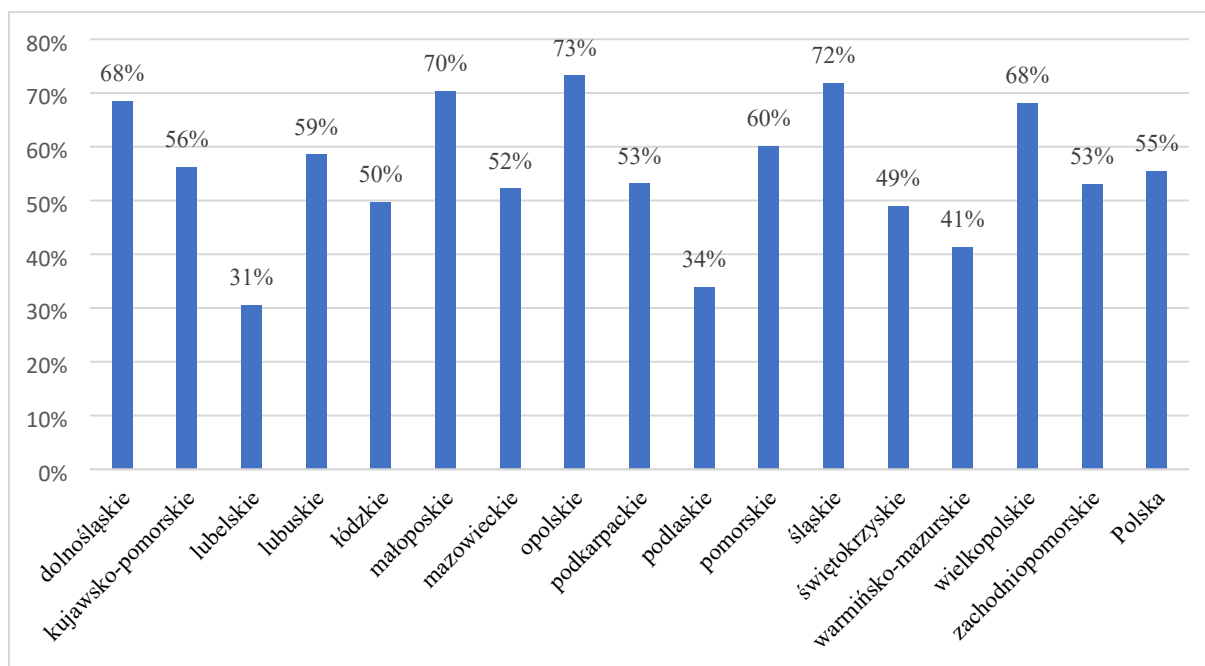
6. Realizacja ustawy

Kolejny rok funkcjonowania ustawy pokazuje systematyczny wzrost liczby instytucji opieki nad małymi dziećmi, liczby miejsc opieki oraz liczby dzieci przebywających w tych instytucjach.

Na koniec 2023 r. instytucje opieki – żłobki, kluby dziecięce oraz dzienni opiekunowie – funkcjonowały w 1 372 gminach, czyli w 55,4% wszystkich gmin w Polsce (na koniec 2022 r. było to 1 354 gminy, co stanowiło 55%). Instytucje te funkcjonowały w 605 gminach wiejskich, tj. w 40,5% wszystkich gmin wiejskich (na koniec 2022 r. były to 624 gminy, co również stanowiło 40% wszystkich gmin wiejskich).

Szczegółowe informacje z podziałem na województwa przedstawia wykres 1.

Wykres 1 Odsetek gmin z instytucjami opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2023 r.

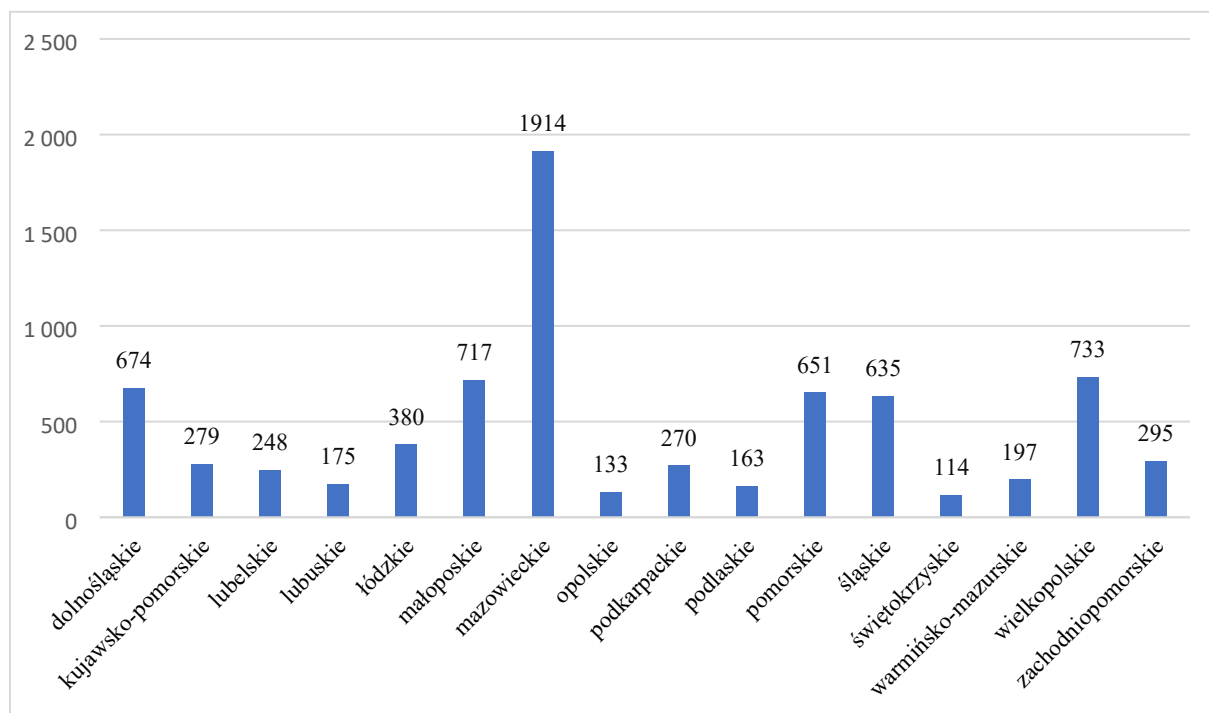
Źródło: Analiza MRPiPS na podstawie sprawozdań z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za 2023 r. (stan na 31 grudnia)

Na koniec 2023 r. funkcjonowało 7 578 instytucji (na koniec 2022 r. – 7 452), w tym 4 580 żłobków (2022 r. – 4 494), 882 kluby dziecięce (2022 r. – 890) i 2 116 dziennych opiekunów (2022 r. – 2 068). W gminach wiejskich funkcjonowało 1 214 instytucji, co oznacza wzrost o ok. 4,2% (2022 r. – 1 165), z tego 766 żłobków (2022 r. – 745), 226 klubów dziecięcych (2022 r. – 230) i 222 dziennych opiekunów (2022 r. – 190). W gminach miejsko-wiejskich funkcjonowało 1 440 instytucji, z tego 960 żłobków, 220 klubów dziecięcych i 260 dziennych opiekunów.

Wśród instytucji sprawujących opiekę nad dziećmi 60% to żłobki, 12% to kluby dziecięce a 28% to dzienni opiekunowie.

Szczegółowe informacje z podziałem na województwa przedstawia wykres 2.

Wykres 2 Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 na koniec 2023 r.

Źródło: Analiza MRPiPS na podstawie sprawozdań z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za 2021 r. i 2022 r. (stan na 31 grudnia danego roku)

W 2023 r. instytucje opieki – żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekunowie – oferowały łącznie 226,4 tys. miejsc, w tym 29,8 tys. miejsc na terenach wiejskich, podczas gdy w 2022 r. było to odpowiednio ok. 222 tys. i 29 tys. miejsc. Najwięcej miejsc opieki, bo ok. 86,5% wszystkich miejsc, oferowały, tak jak w latach ubiegłych, żłobki. Natomiast kluby dziecięce oferowały 7,8%, a dzienni opiekunowie 5,7%.

Tabela 1 Liczba instytucji oraz liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011–2023

Rok	Liczba instytucji				Liczba miejsc opieki			
	ogółem	żłobki	kluby dziecięce	dzienni opiekunowie	ogółem	żłobki	kluby dziecięce	dzienni opiekunowie
2011	571	523	48	0	32 053	31 844	209	0
2012	926	791	105	30	39 967	39 236	652	79
2013	1 511	1 243	212	56	56 042	53 032	2 890	120
2014	2 493	1 667	384	442	71 386	65 081	5 764	541
2015	2 990	1 967	453	570	83 960	75 756	7 389	815
2016	3 451	2 272	515	664	95 419	86 185	8 332	902
2017	4 271	2 616	629	1 026	111 348	99 255	10 756	1 337
2018	5 080	3 155	676	1 249	144 922	126 592	11 871	6 459
2019	5 982	3 671	733	1 578	172 208	149 388	13 545	9 275
2020	6 356	3 985	795	1 576	189 269	164 843	14 982	9 444
2021	6 738	4 270	831	1 637	205 031	178 737	16 163	10 131
2022	7 452	4 494	890	2 068	222 184	191 833	17 540	12 811
2023	7 578	4 580	882	2 116	226 405	195 744	17 705	12 956

Źródło: Sprawozdania z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011–2023. Sprawozdania z roku 2011 i 2012 nie ujmują liczby miejsc w podmiotach niepublicznych.

Odniesienie liczby miejsc opieki do liczby dzieci w wieku 1–2 lata pokazuje, że w skali kraju co 3. dziecko w tej grupie wiekowej miało zapewnioną opiekę w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna.

Tabela 2 Liczba dzieci w wieku 1–2 lata na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna

Lp.	Województwa	Liczba miejsc opieki	Liczba dzieci na 1 miejsce opieki
1	dolnośląskie	23 299	2
2	kujawsko-pomorskie	10 775	3
3	lubelskie	8 929	4
4	lubuskie	6 116	2
5	łódzkie	12 013	3
6	małopolskie	22 460	3
7	mazowieckie	42 035	3
8	opolskie	6 235	2
9	podkarpackie	10 193	3
10	podlaskie	6 419	3
11	pomorskie	15 385	3
12	śląskie	22 756	3
13	świętokrzyskie	4 208	4
14	warmińsko-mazurskie	5 285	4
15	wielkopolskie	20 673	3
16	zachodniopomorskie	9 624	3
	POLSKA	226 405	3

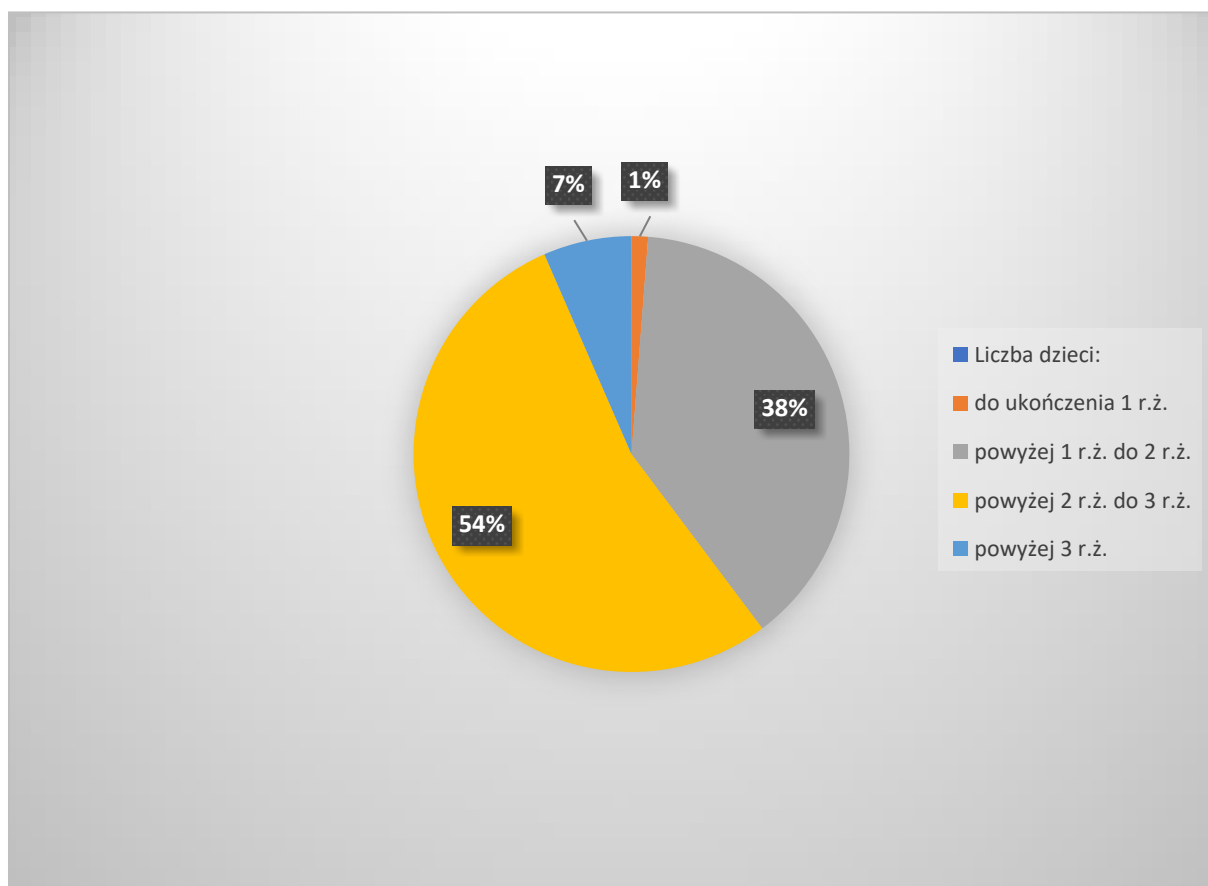
Źródło: Sprawozdanie z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za 2023 r. (stan na 31 grudnia danego roku) oraz dane GUS w zakresie liczby dzieci w wieku do lat 3

Na koniec 2023 r. w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennego opiekuna przebywało ok. 186,8 tys. dzieci. Najliczniejszą grupę dzieci objętych opieką w tych instytucjach stanowiły dzieci powyżej 2. roku życia do ukończenia 3. roku życia (ponad 100 tys., tj. 53,7%), natomiast najmniej liczną grupę stanowiły dzieci do ukończenia 1. roku życia (2,29 tys., tj. 1,22%). Zaobserwowano jednak niewielki przyrost względem roku 2022 kiedy liczba ta wynosiła 1,9 tys., tj. 1,0%. Należy jednak mieć na uwadze, że rodzice najczęściej osobiście sprawują opiekę nad dziećmi poniżej 1. roku życia, korzystając m.in. z urlopu rodzicielskiego, a dodatkowo, zgodnie z przepisami ustawy, w klubach dziecięcych przebywają dzieci w wieku powyżej 1. roku życia, co wpływa na procentowy udział tej grupy wiekowej w całej grupie dzieci objętych opieką w różnych formach opieki.

Na koniec 2023 r. (podobnie jak w 2022 r.) spośród dzieci objętych opieką instytucjonalną w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów 49% stanowiły dziewczynki, zaś 51% stanowili chłopcy.

Dzieci niepełnosprawne oraz wymagające szczególnej opieki stanowiły ok. 1,16% (ok. 2,1 tys.) wszystkich dzieci korzystających z opieki w żłobkach i klubach dziecięcych.

Wykres 3 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych wg wieku w 2023 r.

Źródło: Informacje ze sprawozdania rocznego z realizacji ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 za rok 2023 na temat struktury wiekowej dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych

Na koniec 2023 r. w żłobkach, klubach dziecięcych, pod opieką dziennych opiekunów i nian było ogółem 36% dzieci w wieku powyżej 1. roku życia do 3. roku życia, tj. najliczniejszych roczników objętych opieką – dzieci do 1. roku życia w przeważającej mierze objęte są opieką rodzicielską. Jest to tzw. wskaźnik objęcia opieką instytucjonalną dzieci w wieku 1–2 lata.

Tabela 3 Odsetek dzieci w wieku 1–2 lata objętych opieką w 2023 r.

Lp.	Nazwa	Liczba miejsc w instytucjach	Liczba niań	Łączna liczba miejsc	Odsetek dzieci objętych opieką
1	dolnośląskie	23 299	272	23 571	49,4%
2	kujawsko-pomorskie	10 775	231	11 006	34,7%
3	lubelskie	8 929	62	8 991	28,4%
4	lubuskie	6 116	54	6 170	41,6%
5	łódzkie	12 013	154	12 167	32,3%
6	małopolskie	22 460	425	22 885	35,3%
7	mazowieckie	42 035	974	43 009	40,9%
8	opolskie	6 235	27	6 262	44,3%
9	podkarpackie	10 193	85	10 278	29,4%
10	podlaskie	6 419	45	6 464	33,6%
11	pomorskie	15 385	287	15 672	35,1%
12	śląskie	22 756	288	23 044	34,7%
13	świętokrzyskie	4 208	35	4 243	25,2%
14	warmińsko-mazurskie	5 285	148	5 433	26,6%
15	wielkopolskie	20 673	396	21 069	32,8%
16	zachodniopomorskie	9 624	282	9 906	40,6%
	POLSKA	226 405	3 793	230 198	36,0%

Źródło: Obliczenia MRPiPS na podstawie danych ze sprawozdań z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za 2023 r. (stan na 31 grudnia 2023 r.) oraz dane GUS w zakresie liczby dzieci w wieku do lat 3 i dane ZUS na temat niań

Na koniec 2023 r. w sprawozdaniach przekazywanych przez gminy oraz podmioty niepubliczne w 776 gminach (tj. ok. 31,3 % wszystkich gmin w Polsce) zadeklarowano potrzebę utworzenia nowych miejsc opieki – określając to zapotrzebowanie łącznie na ok. 56 tys. miejsc, z tego ok. 46,2 tys. miejsc w żłobkach, ok. 3,1 tys. w klubach dziecięcych oraz ok. 6,7 tys. u dziennych opiekunów. Z gmin, które zadeklarowały potrzebę utworzenia nowych miejsc opieki 265 to gminy wiejskie. Zgłosiły one zapotrzebowanie na ok. 5,3 tys. miejsc opieki. Na koniec 2022 r. zapotrzebowanie na 65,2 tys. miejsc opieki zgłosiło 841 gmin.

Analiza zgłaszanego zapotrzebowania na miejsca opieki w żłobkach, klubach dziecięcych oraz u dziennych opiekunów i liczby dzieci w wieku 1–2 lata pokazuje, że zapotrzebowanie to dotyczy w skali Polski 8,8% dzieci. Zapotrzebowanie przekraczające 8,8% zgłaszają m.in. te województwa, w których odsetek dzieci w wieku 1–2 lat objętych opieką w ww. instytucjach jest wyższy niż przeciętnie w skali Polski (35,4%)⁴⁾.

⁴⁾ Dzieci w wieku 1–2 lat bez uwzględnienia dzieci pod opieką niań.

Województwa,
w którym zapotrzebowanie na miejsca
opieki dla dzieci w wieku 1-2 jest
wyższe niż przeciętnie (35,4%)

- dolnośląskie - 48,9%
- lubuskie - 41,2%
- opolskie - 44,1%

Województwa, w których udział
zapotrzebowania na miejsca opieki
w stosunku do liczby dzieci
w wieku 1-2 lata jest wyższy od
przeciętnej w Polsce (8,8%)

- dolnośląskie - 10,6%
- lubuskie - 11,3%
- małopolska - 11,8%
- mazowiecki - 13,2%
- podlaskie - 17,0%
- zachodniopomorskie - 11,4%

Gdyby zrealizowane zostało zapotrzebowanie na miejsca opieki dla dzieci w wieku 1–2 lat (bez miejsc opieki u niań), to uwzględniając już istniejące miejsca, najwyższy odsetek dzieci objętych opieką osiągnęłyby województwa: dolnośląskie (59,5%), mazowieckie (53,2%) i lubuskie (52,5%). W skali kraju wskaźnik dostępności miejsc opieki dla dzieci w wieku 1–2 wyniósłby 44,2%⁵⁾. Zatem stopniowa realizacja już zgłaszanego zapotrzebowania umożliwiłaby objęcie opieką coraz większej liczby dzieci.

6.1 Żłobki

Na koniec 2023 r. funkcjonowało 4 580 żłobków. Żłobki prowadzone przez jst stanowiły 25,8% ogółu żłobków (1 183), a żłobki niepubliczne – 74,2% (3 397). Utrzymana została zatem występująca w latach ubiegłych relacja pomiędzy liczbą żłobków publicznych i niepublicznych. Został utrzymany udział żłobków tworzonych i prowadzonych przez jst (25,8% udziału we wszystkich instytucjach tworzących się) oraz przez osoby fizyczne (48,1%). Odnotowano niewielki wzrost udziału żłobków prowadzonych przez osoby prawne (tabela 4). Żłobki dysponowały ok. 195,7 tys. miejsc opieki, co stanowiło ok. 86,5% wszystkich miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W porównaniu z 2022 r. jest to wzrost o 3 911 miejsc, tj. o 2%. Żłobki utworzone przez jst dysponowały 79,6 tys. miejsc opieki, utworzone przez osoby fizyczne – 72 tys., a utworzone przez osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej – 44,1 tys. Oznacza to, że żłobki utworzone przez podmioty inne niż jst dysponowały 59,3% miejsc opieki.

Najwięcej żłobków (ok. 2,8 tys.) świadczyło opiekę w przedziale obejmującym czas powyżej 7 do 10 godzin (ok. 61,1% żłobków). Najmniej żłobków (15) prowadziło opiekę w wymiarze do 5 godzin dziennie. Z kolei w ok. 1,7 tys. żłobków dzienny czas pracy przekraczał 10 godzin dziennie (co stanowi ok. 38,1% żłobków).

⁵⁾ Dotyczy dzieci w wieku 1–2 bez dzieci pod opieką niań.

Tabela 4 Liczba żłobków w latach 2011–2023 wg podmiotu tworzącego

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	liczba												
żłobki, utworzone przez:													
gminy	523	791	1 243	1 667	1 967	2 272	2 616	3 155	3 671	3 985	4 270	4494	4 580
osoby fizyczne	352	409	443	485	531	588	661	760	852	957	1 071	1165	1 183
osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej	145	317	600	862	1 070	1 258	1 449	1 716	1 936	2 066	2 149	2192	2 204
	26	65	200	320	366	426	506	679	883	962	1 050	1137	1 193

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011–2023

Na koniec 2023 r. w żłobkach zatrudnionych było ok. 39,9 tys. osób (w 2022 r. – 44,3 tys.), w tym ok. 26,4 tys. osób na stanowisku opiekuna (co stanowiło ok. 66,2% wszystkich zatrudnionych), a ok. 2,8 tys. osób na stanowisku pielęgniarki lub położnej (7% wszystkich zatrudnionych) (w 2022 r. – 2,8 tys. osób). Pozostałe osoby nie sprawowały opieki nad dziećmi, np. zajmowały się obsługą. Liczba dzieci przypadająca na 1 opiekuna (osobę zatrudnioną na stanowisku opiekuna oraz pielęgniarki lub położnej) wynosiła 5,6 dzieci (tyle samo co w roku 2022).

Na stanowisku opiekuna na koniec 2023 r. było zatrudnionych 26,4 tys. kobiet (co stanowiło 99,7% wszystkich zatrudnionych na stanowisku opiekuna). Natomiast mężczyźni zatrudnionych na tym stanowisku było 72 (co stanowi 0,27% opiekunów).

Wśród personelu złożonego z pielęgniarek lub położnych 2,8 tys. zatrudnionych to kobiety (98,4% całego personelu pielęgniarskiego), zaś 44 osoby to mężczyźni (1,6% całego personelu pielęgniarskiego).

Zgodnie z przepisami ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 przy zapewnianiu opieki nad dziećmi przebywającymi w żłobku lub klubie dziecięcym można korzystać z pomocy wolontariuszy. W ciągu 2022 r. w żłobkach świadczyło pracę 533 wolontariuszy.

Na koniec 2023 r. 38 spośród 4 580 żłobków to żłobki funkcjonujące jako instytucje przyzakładowe.

6.2 Kluby dziecięce

Na koniec 2023 r. funkcjonowały 882 kluby dziecięce. Kluby prowadzone przez jst (167) stanowiły 18,9% ogółu klubów, zaś niepubliczne (715) – aż 81,1%. Zatem, tak jak w przypadku żłobków, utrzymana została występująca w latach ubiegłych relacja między klubami publicznymi i niepublicznymi (tabela 5).

Tabela 5 Liczba klubów dziecięcych w latach 2011–2023 wg podmiotu tworzącego

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	liczba												
kluby dziecięce, utworzone przez:	48	105	212	384	453	515	629	676	733	795	831	890	882
JST	4	11	13	20	25	33	36	46	68	105	139	162	167
osoby fizyczne	41	83	171	316	356	390	484	504	517	518	515	549	527
osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej	3	11	28	48	72	92	109	126	148	172	177	179	188

Źródło: Analiza MRPiPS na podstawie sprawozdań z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za lata 2011–2023

Kluby dziecięce dysponowały ok. 17,7 tys. miejscami opieki, co stanowiło jedynie ok. 7,8% wszystkich miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W porównaniu z 2022 r. jest to wzrost o 165 miejsc. Kluby dziecięce utworzone przez jst dysponowały ok. 3,5 tys. miejsc opieki, utworzone przez osoby fizyczne – 10,2 tys., a utworzone przez osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej – ok. 4 tys. Oznacza to, że kluby dziecięce utworzone przez podmioty inne niż jst dysponowały 80% miejsc opieki (w 2022 r. udział wyniósł 95,8%).

Najwięcej klubów dziecięcych (683) świadczyło opiekę w przedziale obejmującym czas powyżej 7 do 10 godzin (ok. 77,4% klubów dziecięcych). Najmniej klubów dziecięcych (22) prowadziło opiekę w wymiarze od 5 do 7 godzin dziennie. Z kolei w 133 klubach dziecięcych dzienny czas pracy przekraczał 10 godzin dziennie (co stanowi ok. 15,1% klubów dziecięcych).

Na ostatni dzień grudnia 2023 r. w klubach dziecięcych zatrudniano 3,2 tys. osób (w 2022 r. – 3,3 tys.), w tym 2,56 tys. osób na stanowisku opiekuna, co stanowiło ok. 78,8% wszystkich zatrudnionych (w 2022 r. – 2,56 tys., tj. 76,3%), a 59 osoby na stanowisku pielęgniarki lub położnej – ok. 1,8% wszystkich zatrudnionych (w 2022 r. – 65). Pozostałe osoby nie sprawowały opieki nad dziećmi, a były zatrudnione np. do obsługi. Na koniec 2023 r. przeciętna liczba dzieci przypadająca na 1 opiekuna (osobę zatrudnioną na stanowisku opiekuna, pielęgniarki lub położnej) w klubach dziecięcych wyniosła 5,4 dzieci (w 2022 r. – 5,5 dzieci).

Na stanowisku opiekuna na koniec 2023 r. było zatrudnionych 2,55 tys. kobiet (co stanowiło 99,3% wszystkich zatrudnionych na stanowisku opiekuna). Natomiast mężczyźni na tym stanowisku było zatrudnionych 17 (co stanowi 0,7% opiekunów).

Wśród personelu złożonego z pielęgniarek lub położnych 59 zatrudnionych to kobiety (100% całego personelu pielęgniarskiego).

Zgodnie z regulacjami ustawy przy zapewnianiu opieki nad dziećmi przebywającymi w żłobku lub klubie dziecięcym można korzystać z pomocy wolontariuszy. W ciągu roku 2023 r. w klubach dziecięcych świadczyło pracę 136 wolontariuszy (w 2022 roku – 147).

Na koniec 2023 r. spośród 882 klubów dziecięcych, 5 z nich to kluby dziecięce funkcjonujące jako instytucje przyzakładowe.

6.3 Dzienni opiekunowie

Dzienni opiekunowie (2 116 osób) zapewniali ok. 13 tys. miejsc opieki. Stanowi to 5,7% miejsc opieki udostępnionych w 2023 r., przez łącznie żłobki, kluby dziecięce i dziennych opiekunów. Dzienni opiekunowie oferowali zbliżoną liczbę miejsc opieki do klubów dziecięcych – różnica wynosi 2,1 punktu procentowego (kluby dziecięce zapewniły 7,8% ogólnej liczby miejsc opieki).

6.4 Nianie

Na koniec 2023 r. do ubezpieczenia zdrowotnego zgłoszonych było ogółem ok. 3,79 tys. osób, w tym 3,7 tys. (czyli 97,7%) stanowiły kobiety.

Wydatki budżetu państwa na ich składki na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i wypadkowe), oraz na ubezpieczenie zdrowotne wyniosły w 2023 r. (w miesiącach styczeń – grudzień) ok. 34,18 mln zł (w 2022 r. – 29,75 mln zł).⁶⁾

7. Opłaty i wydatki na realizację zadań wynikających z ustawy

Opłaty za pobyt w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów pobierane mogą być albo w ujęciu miesięcznym albo godzinowym. Opłaty miesięczne najczęściej mieściły się w następujących przedziałach:

- w żłobkach: do 350 zł (18%) od 350,01 zł do 600 zł (ok.18%), od 600,01 zł do 850 zł (ok.11%) od 1 000,01 zł do 1 250 zł (ok.17%) oraz powyżej 1500 zł (4%);
- w klubach dziecięcych: do 350 zł (7%) od 350 zł do 600 zł (17%), od 600 zł do 850 zł (17%), od 850,01 zł do 1000 zł (14%), od 1000,01 zł do 1250 zł (21%) oraz od 1250,01 zł do 1500,00 zł (16%);
- u dziennych opiekunów: do 350 zł (13%), od 350,01 zł do 600 zł (3%), od 600,01 zł do 850 zł (8%), od 850,01 zł do 1000 zł (7%), od 1000,01 do 1250 zł (18%), od 1250,01 zł do 1500 zł (23%) oraz powyżej 1500 zł (28%).

Za wyżywienie rodzice najczęściej ponosili opłatę dzienną. Opłaty te, niezależnie od formy opieki, w większości przypadków mieściły się w przedziale powyżej 10 zł (żłobki –73% , kluby dziecięce – 79%, dzienni opiekunowie – 90%. Zatem za wyżywienie rodzice najczęściej płacili miesięcznie co najmniej 210,21 zł (przy założeniu, że dziecko uczęszcza do placówki przez 21 dni roboczych miesięcznie).

⁶⁾ Dane zawarte w podrozdziale „Nianie” pochodzą z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i są aktualne na dzień 31 grudnia 2023 r.

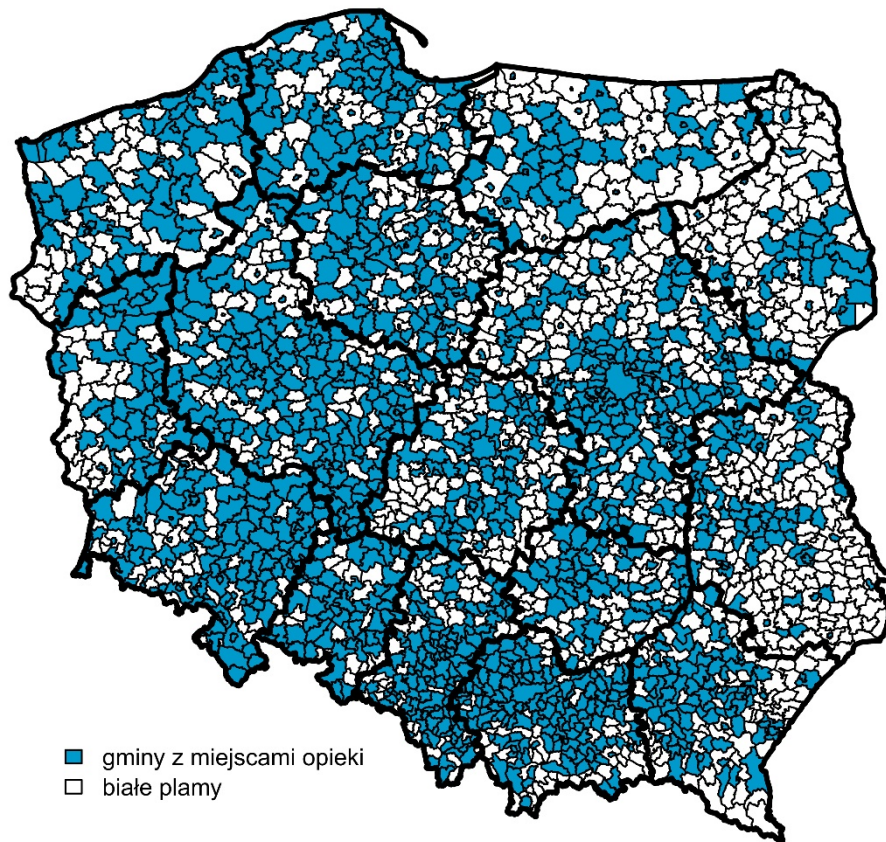
W 2023 r. wzrosły wydatki na funkcjonowanie systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, na które składają się środki wykazywane przez jednostki samorządu terytorialnego w sprawozdaniu RB-28, środki budżetu państwa oraz środki europejskie (FERS i KPO) na realizację Programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022–2029 – wyniosły one 2 669,3 mln zł. Dodatkowo wydatki na składki za nianie wyniosły ok. 34,2 mln zł. Należy także uwzględnić wydatki na dofinansowanie pobytu dziecka w instytucji opieki w kwocie 400 zł miesięcznie, wypłacane na podstawie art. 64c ustawy, które w 2023 r. wyniosły 433,5 mln zł (w tym 4,3 mln zł to koszty obsługi). Stąd łączne wydatki na system opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 ze środków publicznych wyniosły ok. 3 137 mln zł.

8. Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat „Aktywny Maluch” 2022–2029⁷⁾

Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022–2029 (dalej jako „program”) funkcjonuje na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy. Jego celem jest zwiększenie dostępności terytorialnej i finansowej miejsc opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów dla wszystkich dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki, a także podwyższenie standardów opieki. Skalę potrzeb w tym zakresie – na dzień ogłoszenia programu, tj. na 19 stycznia 2023 r. – obrazuje poniższa mapa. Wzrost dostępności miejsc opieki przyczynia się nie tylko do zwiększenia odsetka dzieci objętych opieką, ale także umożliwia łączenie życia zawodowego z rodzinnym i pozwala na zwiększenie zatrudnienia, zwłaszcza kobiet.

⁷⁾ W 2023 r. obowiązywała nazwa „MALUCH+”. Zmiana nazwy programu została wprowadzona zmianą programu ogłoszoną przez ministra właściwego ds. rodziny w dniu 25.04.2024 r.

Miejsca opieki – stan na 19.01.2023

Źródło: Dane z systemu Rejestr Żłobków wg stanu na dzień 19 stycznia 2023 r.

W 2022 r. prowadzone były prace projektowe nad wydłużeniem perspektywy realizacji programu (z rocznej na perspektywę na lata 2022–2029) i rozszerzeniem źródeł finansowania o środki z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności (KPO) i środki Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 (FERS). Budżet programu został zaplanowany na lata 2022–2029 w wysokości 5 466 776,4 tys. zł, a po rewizji KPO (zmiana rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/241 z dnia 12 lutego 2021 r. ustanawiającego Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (Dz. Urz. UE L 57 z 18.02.2021, str. 17, z późn. zm.)) – zwiększony o dodatkowe środki w wysokości 1 029 154,2 zł. Łącznie na realizację programu przeznaczono 6 495 930,6 tys. zł, z tego 2 732 608 tys. zł z KPO i 3 763 322,6 tys. zł z FERS.

Program w obecnej formule jest realizowany przy udziale Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej oraz wojewodów.

W dniu 19 stycznia 2023 r. Minister Rodziny i Polityki Społecznej (obecnie Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej) ogłosił pierwszy nabór wniosków w ramach zmienionej formuły programu (nabór zamknięty). Obecnie omawiany program jest prowadzony w modelu tzw. naboru ciągłego⁸⁾. Nabór ciągły jest formą elastycznego zarządzania programem, co umożliwia zainteresowanym podmiotom aplikowanie o dofinansowanie w dogodnym dla nich momencie bez konieczności oczekiwania na uruchamianie kolejnych naborów wniosków. Charakter ciągły, otwarty oznacza, że każdy z adresatów wskazanych w rozdziale 3 programu może złożyć wniosek w dowolnym dla niego terminie po jego ogłoszeniu. Nabór jest prowadzony na podstawie harmonogramu przebiegu, który jest speriodyzowany (podzielony na trzymiesięczne tury aplikacyjne finalizowane podziałem środków przez ministra właściwego ds. rodziny). Nabór ciągły trwa do końca 2025 r. lub do momentu wyczerpania środków, bądź osiągnięcia wskaźników określonych w programie.

Celem rzeczowym przedsięwzięcia jest utworzenie 102 577 miejsc opieki funkcjonujących następnie przez 36 miesięcy.

Osiągnięcie powyższego jest monitorowane poprzez sprawdzenie stopnia osiągnięcia następujących wskaźników:

- w ramach KPO wskaźnik – (A61G) Tworzenie nowych miejsc w placówkach opiekuńczych (żłobki, kluby dziecięce) dla dzieci do 3 roku życia – 47,5 tys. miejsc utworzonych do 30 czerwca 2026 r.;
- w ramach FERS
 - utworzenie 55 077 miejsc opieki;
 - liczba objętych wsparciem miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 – 102 577;

⁸⁾ Z wyjątkiem naboru pierwszego ogłoszonego 19.01.2023 r., który był naborem zamkniętym – z datą otwarcia i zamknięcia okresu aplikacyjnego.

- liczba funkcjonujących przez 12 miesięcy miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 (nowoutworzonych zarówno ze środków EFS+ jak i z innych środków, w tym ze środków RRF w ramach KPO) – 102 577;
- liczba utrzymanych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 przez kolejne 24 miesiące – 102 577.

Pierwszy nabór został rozstrzygnięty 27 kwietnia 2023 r., następnie podmioty, którym przyznano dofinansowanie były zobligowane do złożenia oświadczenia o przyjęciu dofinansowania, a w dalszej kolejności pozostałych dokumentów niezbędnych do zawarcia umowy. W dniu 20 czerwca 2023 r. została podpisana decyzja o dofinansowaniu projektu niekonkurencyjnego nr FERS.02.01-IP.06-0001/23-00 pt. „Opieka nad dziećmi do lat 3 – program Maluch+” w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego plus. Na tej podstawie minister ds. finansów wydał w okresie wrzesień–październik decyzje o zwiększeniu budżetu wojewodów. Stąd też intensyfikacja procesu podpisywania umów rozpoczęła się we wrześniu 2023 r. Do końca 2023 r. zawarto 1 069 umów o dofinansowanie tworzenia miejsc opieki na utworzenie 33 714 miejsc opieki.

8.1 Działania na rzecz zwiększenia liczby miejsc opieki finansowane z innych źródeł niż Program „Aktywny Maluch” 2022–2029

W ramach Działania 2.1 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020 *Równość szans mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym w dostępie do zatrudnienia, rozwoju kariery, godzenia życia zawodowego i prywatnego* w 2023 r. nie ogłaszano nowych konkursów, realizowano 10 projektów wyłonionych do dofinansowania w ramach konkursu nr POWR.02.01.00-IP.03-00-001/19 pt. „Podniesienie kompetencji przedstawicieli władz samorządu gminnego, powiatowego, wojewódzkiego i pracowników jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za rozwój form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 z dowolnej jednostki samorządu terytorialnego w obrębie dowolnego województwa oraz podmiotów niegminnych planujących utworzenie i prowadzenie instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 z dowolnej gminy w obrębie wybranego województwa”, na kwotę 7 680 684,20 zł, pozostałych 5 projektów (na kwotę 2 390 628,75 zł) wyłonionych do dofinansowania w ww. konkursie zakończyło się w 2021 r. i 2022 r.

Jednocześnie w 2023 r. realizowano 1 projekt na kwotę 964 883,75 zł w ramach konkursu nr POWR.02.01.00-IP.03-00-001/18 pt. „Podniesienie kompetencji przedstawicieli podmiotów niegminnych, którzy planują utworzenie i prowadzenie instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 i pochodzą z gmin, na terenie których mieszka 5 tys. i więcej mieszkańców”.

Łącznie w 2023 r. realizowanych było 11 projektów na kwotę 8 645 567,95 zł. Ostatni realizowany projekt zakończył się 30 listopada 2023 r.

W ramach ww. Działania od początku realizacji projektów wyłonionych do dofinansowania osiągnięte zostały następujące wartości poszczególnych wskaźników:

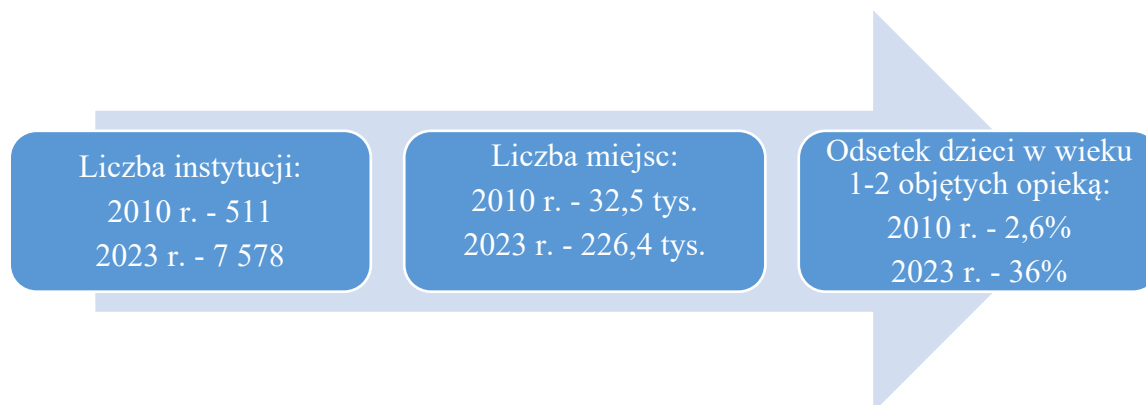
- 11 973 osoby – *Liczba przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dzieckiem do lat 3 objętych wsparciem szkoleniowym w zakresie form opieki nad dziećmi do lat 3,*
- 11 167 osób – *Liczba przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, którzy podnieśli lub nabyli kompetencje w zakresie rozwiązań związanych z organizacją i finansowaniem opieki nad dziećmi do lat 3.*

9. Podsumowanie

1. Od wejścia w życie ustawy, tj. od dnia 4 kwietnia 2011 r., obserwuje się dynamiczny wzrost liczby instytucji opieki nad małymi dziećmi oraz liczby miejsc w tych instytucjach. O ile w 2010 r. funkcjonowało 511 żłobków i oddziałów żłobkowych, o tyle w 2023 r. było już ponad 7,6 tys. instytucji wpisanych do rejestru żłobków i klubów dziecięcych oraz wykazu dziennych opiekunów (co w stosunku do 2010 r. stanowi wzrost ponad 14,5-krotny). W tym okresie prawie 7-krotnie wzrosła liczba miejsc opieki (z ok. 32,5 tys. w 2010 r.

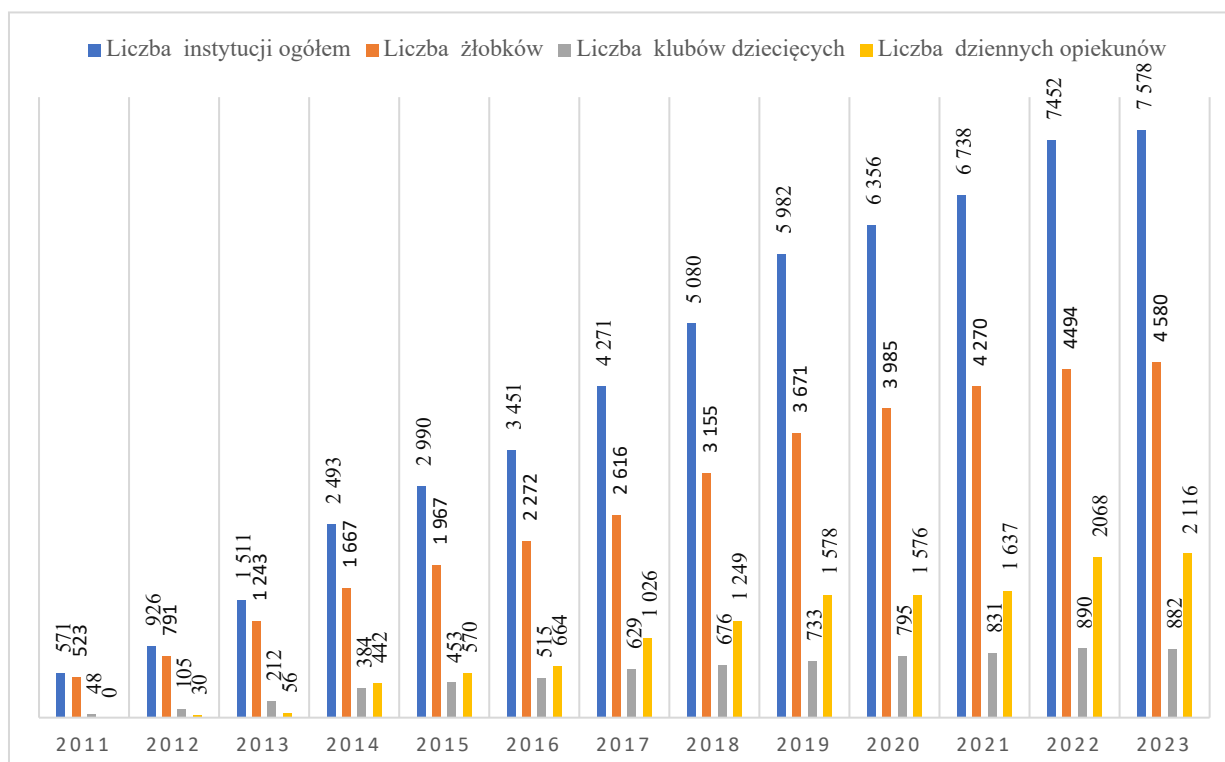
do ok. 226,4 tys. w 2023 r.). Systematycznie wzrasta również odsetek dzieci w wieku 1–2 lat objętych opieką (w 2010 r. – ok. 2,6%, a w 2023 r. już 36%).

Wykres 4 Najważniejsze zmiany w obszarze opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2010–2023

- W 2023 r., tak jak w latach ubiegłych, przeważającą część instytucji stanowiły żłobki (ok. 60%), które dysponowały największą liczbą miejsc (ok. 86,5%), i na które gminy zgłaszały największe zapotrzebowanie (ok. 82,5%). Zatem, pomimo tego, że ustawa umożliwia sprawowanie opieki nad najmłodszymi dziećmi w różnych formach, to sektor ten jest zdominowany przez jedną z nich – żłobki. Liczba opiekunów względem 2022 r. zwiększyła się z 2 068 do 2 116.

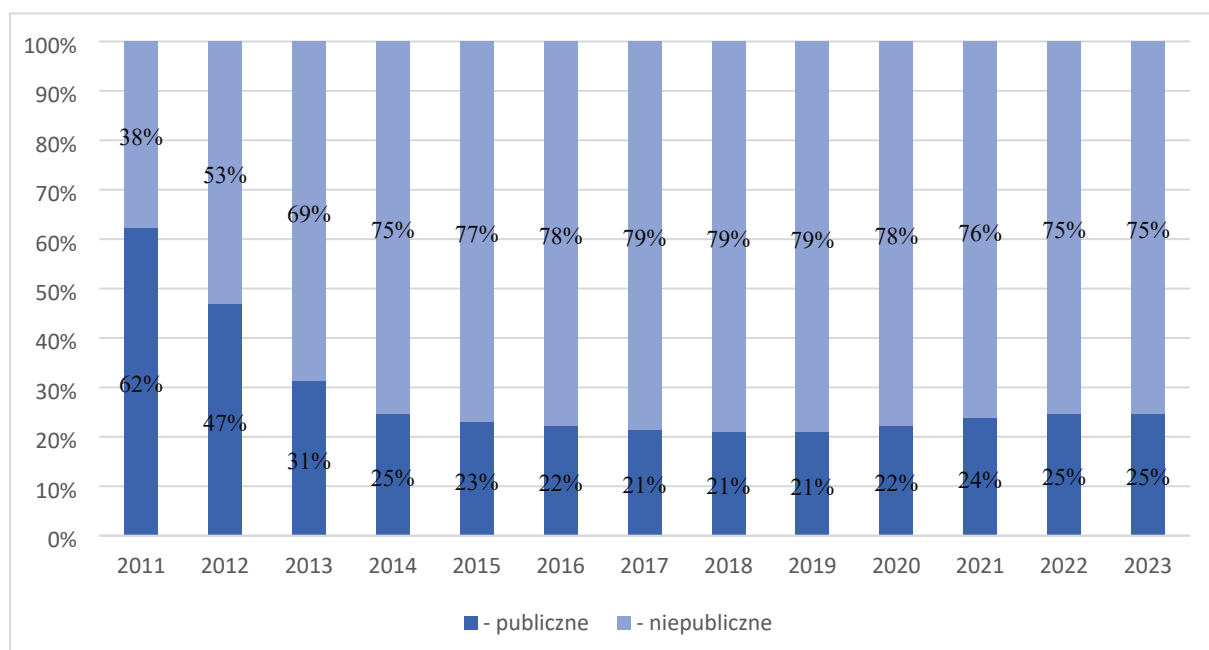
Wykres 5 Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 wg typów w latach 2011–2023

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011–2023

3. W 2023 r. utrzymane zostały tendencje z lat ubiegłych w zakresie struktury własnościowej podmiotów opiekujących się małymi dziećmi (żłobków i klubów dziecięcych). Udział publicznych (gminnych) żłobków i klubów dziecięcych wynosił odpowiednio 25,8% i 18,9%, natomiast udział liczby miejsc w tych instytucjach – 40,7% i 20%. Udział żłobków gminnych spadł na przestrzeni lat 2011–2023 o 41 punktów procentowych (z 67% w 2011 r. do 25%), a niepublicznych wzrósł o 41 punktów procentowych (z ok. 33% do 75%). Natomiast kluby dziecięce już od 2011 r. były tworzone głównie przez podmioty inne niż gmina i struktura ta została zachowana – na koniec 2023 r. stanowiły one ok. 81,1% wszystkich klubów dziecięcych. W przypadku dziennych opiekunów udział innych podmiotów niż gmina wynosił w 2023 r. 95,3%. Należy jednak pamiętać, że do 2013 r. dziennego opiekuna mogła zatrudniać tylko gmina, następnie katalog podmiotów został rozszerzony o osobę prawną i jednostkę nieposiadającą osobowości prawnej, a dopiero od 2018 r. możliwość taką otrzymały osoby fizyczne, w tym prowadzące działalność na własny rachunek.

Wykres 6 Udział instytucji opieki wg sektora w latach 2011–2023

Źródło: Analiza własna na podstawie sprawozdań z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za 2023 r. (stan na 31 grudnia)

4. 19 stycznia 2023 r. ogłoszony został Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022–2029, którego celem jest utworzenie 102,6 tys. miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, z tego 47,5 tys. miejsc ze środków KPO i 55,1 tys. miejsc ze środków FERS. Na realizację programu przeznaczono 6 496 mln zł. Pierwszy nabór został rozstrzygnięty 27 kwietnia 2023 r., a 6 lipca 2023 r. został ogłoszony nabór ciągły, który potrwa do końca 2025 r. (lub do wyczerpania środków finansowych). Do końca 2023 r. zawarto 1 069 umów na utworzenie 33 714 miejsc opieki.

5. Spadło zapotrzebowanie zgłaszane przez gminy oraz podmioty niepubliczne na nowe miejsca opieki – z ok. 65,2 tys. miejsc na koniec 2022 r. do ok. 56 tys. miejsc na koniec 2023 r. Jednak pomimo stałego wzrostu zarówno liczby instytucji, jak i miejsc w tych instytucjach, gminy i podmioty niepubliczne nadal zgłaszają znaczne potrzeby w tym obszarze.
6. W 2023 r. wzrosły wydatki na funkcjonowanie systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, na które składają się środki wykazywane przez jednostki samorządu terytorialnego w sprawozdaniu RB-28 środki, budżetu państwa oraz środki europejskie (FERS i KPO) na realizację Programu Aktywny Maluch 2022–2029 wyniosły 2 669,3 mln zł. Dodatkowo wydatki na składki za nianie wyniosły ok. 34,2 mln zł. Należy także uwzględnić wydatki na dofinansowanie pobytu dziecka w instytucji opieki, w kwocie 400 zł miesięcznie, wypłacane na podstawie art. 64c ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, które w 2023 r. wyniosły 433,5 mln zł (w tym 4,3 mln zł to koszty obsługi). Stąd łączne wydatki na system opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 ze środków publicznych wyniosły ok. 3 137 mln zł.
7. Wszystkie dzieci przebywające w żłobkach, klubach dziecięcych albo pod opieką dziennego opiekuna były objęte wsparciem finansowym w postaci Rodzinnego Kapitału Opiekuńczego, albo dofinansowaniem w kwocie 400 zł miesięcznie na podstawie art. 64c ustawy. W 2023 r. na Rodziny Kapitał Opiekuńczy wydatkowano 2,2 mld zł. Wsparciem zostało objętych średnio w miesiącu 198,4 tys. dzieci. Na dofinansowanie pobytu dziecka w instytucji opieki wydatkowano 433,5 mln zł. Wsparciem zostało objętych średnio w miesiącu 86,3 tys. dzieci.
8. Do końca grudnia 2023 r. (ostatnie sprawozdanie z dnia 22.12.2023) powstało 677 nowych miejsc opieki dla dzieci z Ukrainy utworzonych przez gminy oraz 567 miejsc opieki utworzonych przez podmioty inne niż gmina. Najwięcej miejsc utworzonych na podstawie specustawy powstało w województwie dolnośląskim (30,1% ogółu), mazowieckim (12,3% ogółu) i pomorskim (11,7% ogółu), najmniej – w województwach: podlaskim (1,8% ogółu), lubelskim (1,6% ogółu), łódzkim (1,3% ogółu), świętokrzyskim (1,0% ogółu) oraz opolskim (0,5%) ogółu.

10. Spis tabel i wykresów

Spis tabel

Tabela 1 Liczba instytucji oraz liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011–2023	16
Tabela 2 Liczba dzieci w wieku 1–2 lata na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna.....	17
Tabela 3 Odsetek dzieci w wieku 1–2 lata objętych opieką w 2023 r.....	19
Tabela 4 Liczba żłobków w latach 2011–2023 wg podmiotu tworzącego.....	21
Tabela 5 Liczba klubów dziecięcych w latach 2011–2023 wg podmiotu tworzącego.....	22

Spis wykresów

Wykres 1 Odsetek gmin z instytucjami opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2023 r.....	14
Wykres 2 Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 na koniec 2023 r.	15
Wykres 3 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych wg wieku w 2023 r.	18
Wykres 4 Najważniejsze zmiany w obszarze opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2010–2023	29
Wykres 5 Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 wg typów w latach 2011–2023.....	29
Wykres 6 Udział instytucji opieki wg sektora w latach 2011–2023	30